

се противничких безобзирних асимилационих метода, највише у Италији. Чак ни међу савезницима Антанте нису свуда државне границе одређене етнографским принципом ради других сврха, где писац као најбољи пример узима границу између Италије и нас. Неодржавање етнографског принципа, и немогућност да се он свуда у основи одржи, изазвало је много незадовољника и створило је нове површине трвења.

Етнографским су се границама противиле и привредне и саобраћајне потребе. Чеси су захватили немачке области не ради подјармљења Немаца, већ ради њихове привреде и богатства. Писац налази да је за ово било и империјалистичког разлога, као и ческо продирање на Југ до Дунава. По њему је сличан покушај и са ческо-југословенским коридором, затим спречавање да се Аустрија прикључи Немачкој и могућност да се Аустрија прикључи или додели каквом дунавском савезу или Италији.

Најзад писац мисли, да нове границе на тлу старе монархије представљају велике опасности и у привредногеографском и у саобраћајногеографском погледу. Тежња је светске привреде да се све веће привредне јединице у ма ком облику здруже и државно. А овде је једна велика привредна заједница растурена и замењена новим јединицама. Место привредно хармоничне државне целине створене су на једној страни пољопривредне с почетцима индустрије, а на другој индустријске земље без довољно животних намирница. Тиме је отежана измена добара. Писац истиче како су Чеси привредно и саобраћајно потпуно осигурани на рачун Аустрије и Мађарске, на штету последње и Румуније. Нарочито се понова осврће на империјализам Италије.

На крају, у трећем одељку, писац излаже како је Аустрија закључцима мира од свих држава наследница у сваком погледу највише оштећена.

Скопље.

Д-р Вој. С. Радовановић.

Prof. Roberto Almagià: Le più antiche rappresentazioni cartografiche della regione albanese, (Estratto dal Bolletino della Reale Società Geografica, fasc. VI, 1914, стр. 601—637.).

Већи интерес за Албанију уопће показали су Талијани тек у 15. и 16. вијеку. Картографска литература, која се јавља такођер у ово доба, није самостална, већ се оснива понајвише на античким споменицима. Да се картографија Албаније почела од овога доба јаче развијати, највише заслуга имају Талијани. С тога је Алмађа изабрао Албанију за своја картографска посматрања и то само од 15.—18. вијека.

Ауктору није до тога, да изнесе списак свих карата, које се одnose на Албанију, већ истиче карактеристику појединих епоха и у картама тражи топографске новости.

У наутичким картама 14.—16. вијека у главним линијама вјерно је приказана албанска обала. Само се одвећ истичу два залива: св. Ивана Медуанскога и Валонски. У каснијим издањима ова је погрешка исправљена. Између ова два јаче истакнута залива запажају се мањи, као драчки и рт Лаги, који га затвара с југа. Истакнуто је више него треба и неколико мањих драга. Ауктор износи топографска имена, која се налазе у споменицама овог доба.

У латинским издањима Птоломејеве карте (крајем 15. в.) албанска се обала простире у правцу С-Ј. У унутрашњости простире се горски ланац такођер у меридијанском правцу. Овај се ланац на сјеверу шири

и прави масив Scardus mons, а на југу око 39° скреће у правцу И-З и прави Акрокераунске планине. Из истога ланца извире пет ријека: Drilon (који се састоји од двије притоке), Panyassus, Apsus, Laus, Celydnus. Уз обалу означено је 6 градова: Dyrrachion, Apollonia, Aulon, Bullis, Amantia, Horicum, а још јужније Panormus и Onchesmus. У унутрашњости важна су мјеста: Scodra, Albanopolis, Scampis, Antigonía, а с источне стране горског ланца: Deborus, Lychnidus. На Птоломејевој карти забиљежена су имена 7 разних илирских племена, од којих се једно зове Albaní, а њихово главно мјесто Albanopolis.

Многи картографи крајем 15. и почетком 16. вијека запазили су, да у наутичким картама има бољег материјала за облик обалске линије него ли у Птоломеја. С друге стране Птоломеј наводи нека мјеста у унутрашњости, а уз то је положај великог дијела мјеста одређен астрономски. С тога су већ у доба ренесансе почели картографи да упоређују Птоломејеве карте са наутичким, пак су тако комбиновали нове карте задржавајући Птоломејеву степенску мрежу а цртеж наутичких карата. Ови су покушаји основа модерних карата у многим европским земљама. Наравно да је требало да прође много времена да се покаже реалан напредак, јер су почетци без вриједности. Бернардо Силвано покушао је то г. 1511., али без успјеха. У осталим издањима Птоломејеве карте, додате његовој Географији, нема ништа од интереса. У Tavole nuove, такођер додатку његовој Географији, налази се први пут г. 1513. нова карта балканских земаља: Bossinae, Serviae, Graeciae et Sclavoniae (sc. Nova Tabula). Размјер је карте мален, пак се с тога мало разликује од обичне наутичке карте. Означено је Скадарско језеро са истоименим градом на источној обали и отоком Бојаном. Једина је новост ријека Дрим, који извире из језера, на чијој је обали град Нерида. Ако се овђе ради о Охридском језеру, онда је положај сасвим погрешан. Од осталих мјеста у унутрашњости наведена су Дањ,¹ Sat и Стоуа и кула Скендербегова. — Минстерова карта Грчке (г. 1545.) не доноси ништа ново.

Главна погрешка свих карата до половине 16. вијека састоји се у томе, што Птоломејева класична топономастика већим дијелом није више одговарала именима средовјековних насеља. Први су покушали да исправе ту погрешку Јакоб Гасталди и Андрија Матиоло у издању Птоломејева атласа од г. 1548. Ту су идентификовани ријека Payassus са Spinaza, Apsus са Savrioni, Aoo са Војушом, град Auantia са Дубровачком Луком (Porto Raguseo), а у унутрашњости Albanopolis са Pietra Bianca (Guri-bard), Scampe са Vdagrada, Daulia са Eladasagni. Споменутом атласу додао је Гасталди нову карту: Graetia Nova Tabula. Задржао је Птоломејев координатни систем, ради тога је положај мјеста према Птоломеју. Обала је приказана према некој наутичкој карти. Рељеф је произвољан, тако да нема Акрокераунског била.

Друга карта ове врсте: Graecia, изашла је на 8 листова у Риму г. 1550., а ауктор јој је Никола Софиано. Данас је та карта веома ријетка, али и веома интересантна, не само ради своје ријеткости, него и ради садржаја. Грк Никола Gerbelio написао је о њој коментар у 8 књига.

На основи Софианове карте издали су карту Грчке Птоломејевог типа: Лукини у Риму г. 1558., фр. Саламанка без датума и Бертачи г. 1564. Све три додате су збирци Lafregy.

¹ Јиречек: Скадар и његово земљиште у средњем веку. Гласник Српског Географског Друштва. Год. III. Св. 3. и 4. стр. 164.

Даље је Сафианова карта изашла у *Perergon, sive veteris geographiae aliquot tabulae* од Абрама Ортетимија (1588) под насловом *Graecia Sofiani Abrahamo Ortelio descriptore*. Ова карта преставља само стару Грчку, стога нема за Албанију никакве важности.

Археолог Пиро Лигорио издао је карту Грчке г. 1561. у Риму. На њој су забележена имена не само Птоломејева него и велик број мјеста из класичких извора. Ова последња мјеста погрешно су постављена, с тога карта губи скоро све од своје вриједности и не представља никакав напредак за картографију Албаније.

Прави напредак је постигао Јакоб Гасталди картом, која представља западни дио Балканског Полуострва, а додата је збирци *Lafrey*. Ова је карта без датума, али је забиљежена година 1560. у додатку, који садржи списак класичких имена полуострва и приспобу са модерним именима, пак астрономски положај места. На овој је карти обалска линија увијек под упливом наутичких карата. Релјеф не одговара реалности. Хидрографија је најинтересантнија. Бојана, отока Скадарског Језера и Црни Дрим, отока Охридског Језера, веома су тачно означени. На овој је карти први пут означено Преспанско језеро. Јужније су означене ријеке: *Matiņ* (*Mati*), *Lisano* (*Ishmi*?) и *Arzenta* (*Arzén*). Ова последња ријека извире из неког хипотетичког језера, у чијој се близини налази мјесто *S. Zorzi*. Положај мјеста у унутрашњости није тачан. Први пут на овој карти јављају се: *Prispa* (Приштина), *Prespa*, *Struga*, *Belgrado* (Берат), *Bassan* (Елбасан, положај погрешан), *Premuli* (Премети), *Terelé* (Тепелени), *Argiro* (Арђурокастро). — Координатни је систем исправљен, али не сасвим. Гасталдова је карта још увијек нетачна, али је најбољи рад, бољег се успјеха није могло постићи у 16. вијеку. Гасталдова карта била је основа свим картама Албаније до г. 1689.

Г. 1571. издао је млетачки књижевник И. Ф. Камоцио збирку слика и карата, од којих се 6 односе на Албанију. У њима нема ништа особитог. Нешто вриједности имају карте, које приказују Скадар и Валону.

Карта Јакоба Кантели из Вињале само је репродукција Гасталдове карте.

Г. 1689. изашла је, може се казати, прва специјална карта Албаније у издању Географског Меркура (*Mercurio Geografico*). Величина износи 54×43 см. Карта је исправљена на терену „*con disegni fatti sul luogo*.“ Размјер је у талијанским миљама, а одговарао би нешто више 1:800.000. Према Гасталдовој карти знатно су исправљене погрешке у координатном систему односно ширине, док су за дужину остале више мање исте погрешке као у прошлим вјековима. Што се тиче обалске линије опажа се још сличност са Гасталдовим картама, али би она ипак могла послужити за проучавање топографских промјена на обали у 3 последња вијека. Премда и у овој карти има још погрешака, она је ипак најбоља карта у 17. вијеку и значи напредак у Картографији Албаније.

Крајем 17. вијека издао је у Венецији В. Коронели 2 карте: „*La Grecia*“ ($61,5 \times 45$ см.) у размјеру отприлике 1:2,320.000 и „*Golfo di Venezia*“ (1:750.000). Албанија је нешто мало боље приказана него у Кантеловим картама.

Много је важнија: „*Carso delli fiumi Drino e Voiana*“ ($60,5 \times 45$ см., 1:310.000 отприлике). И ово је Коронелијева карта. Кантели и Коронели црпили су из истог извора, али последњи доноси неколике биљешке, које дају карти много већу важност. Он наводи сва већа мјеста и

многа мања, број кућа, а често и вјерске разлике. Тако н.пр. наводи у Призрену 6000 кућа муслиманских и 15 католичких; у Скопљу 20.000 становника муслимана, 200 православних и 15 католика; у Баковици 200 кућа (муслиманских); Пећ 600 — даље ауктор није исписао. Бар има 17 села са 750 кућа и 2000 бораца: 1500 католика, 2500 Срба, 3000 Турака; Улцињ има 15 села, која броје 100 кућа, 2000 бораца, 500 католика, 500 Срба, 3000 Турака. Нијесу наведени статистички подаци за Љеш и Скадар. Которанин Марин Болица сакупио је сличне дате за Бар и Скадар. По њему има Бар 17 села са 885 кућа и 2792 војника, рачунајућ и град.

Француске карте не доносе ништа новог осим што означају тачан положај неких мјеста у унутрашњости.

У 18. вијеку налазимо Албанију на карти Балканског Полуострва од Вилима De l'Isle (1 : 2.500.000). Ова је карта израђена на астрономској основи, пак су стога исправљене досадашње погрешке координатног система, тако да ширинске погрешке износе највише 7'—10', а дужинске само за нека унутрашња мјеста 20'. — Обала јужно од Пали простире се у правцу С-Ј уз 37° меридијан. Валонски је залив нетачан. У орографском погледу нема никаквих новости, осим што је погрешно означено брдо М. Temerit, ваљда Тамогі (Тмор). Хидрографски су подаци добри. — Ова француска карта није надмашила ону Кантелијеву и Коронелову. Велик глас, који је уживао у цијелој Европи De l'Isle, допринио је највише, да се у 18. вијеку све карте темеље ипак само на овој карти.

Алмађа овђе завршава своја излагања. Напомиње да је картографију Балканског Полуострва у 19. вијеку приказао Харт од Хартенурма. Тај је рад приказан и оцијењен у „Прегледу географске литературе о Балканском Полуострву“ св. V за 1901.—1905. г.).

Цијела радња показује, да је ауктор веома добро версиран у историјској картографији. Алмађова је заслуга, што нас не упознаје само са историјском картографијом Албаније, него износи с једне стране карактеристичке ознаке главних картографских периода, а с друге стране осим Албаније захвата и околне земље, тако да овај рад може послужити као водич при израдњи историјске картографије Балканског Полуострва, особито његовога југозападнога дијела.

И. Синдик.